

УДК

Л. І. Сьомік, канд. біол. наук, доц., **Т. В. Гладкій**, канд біол. наук, доц.
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра фізіології людини та тварин,
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65026, Україна

ДО СТОРІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ФАЙТЕЛЬБЕРГА РАФАІЛА ЙОСИПОВИЧА

Один з провідних фізіологів нашої країни, доктор медичних наук, почесний член фізіологічного товариства ім. І. П. Павлова, почесний професор Одеського університету, Рафаїл Йосипович Файтельберг більше 50 років працював у вузах та наукових закладах м. Одеси, з них 40 років – в Одеському державному університеті. Його ім'я добре відоме у нас в країні та за її межами. Учень професора Е. І. Синельникова та акад. Л. А. Орбелі, Р.Й.Файтельберг протягом довгої наукової та педагогічної роботи підготував 6 докторів наук та 46 кандидатів наук. Результати наукових досліджень узагальнені ним в 6-ти монографіях та 300 наукових роботах.

Рафаїл Йосипович Файтельберг народився в м. Одесі 25 грудня 1902 р. (7 січня 1903 р. за новим стилем). В 1920 р. він вступив на лікувальний факультет Одеського медичного інституту. Згодом професор Е. І. Синельников запросив здібного студента до аспірантури, що дало змогу Р. Й. Файтельбергу продовжити розпочату ще у студентські роки роботу по вивченню всмоктувальної діяльності шлунково-кишкового тракту. Цією проблемою він займався понад 60 років.

Після закінчення аспірантури Р. Й. Файтельберг працював на посаді асистента кафедри фізіології в Одеському педагогічному інституті. Саме в той час він організував і очолив фізіологічну лабораторію в психофізіологічній станції на водному транспорті в м. Одесі і проводив дослідження по фізіології праці моряків та водолазів.

В 1934 р. під час роботи в Одеському медико-аналітичному інституті йому було присуджено вчене звання доцента. Того ж року Рафаїл Йосипович познайомився з академіком Леоном Абгаровичем Орбелі і під його керівництвом розпочав дослідження по темі докторської дисертації в фізіологічній лабораторії інституту ім. П. Ф. Лесгафта в Ленінграді.

Восени 1937 р. відбувся успішний захист докторської дисертації в інституті фізіології ім. І. П. Павлова, за матеріалами якої Р. Й. Файтельбергом була написана монографія «Влияние мышечной деятельности на функцию почек». Повернувшись до Одеси, Рафаїл Йосипович очолив кафедри фізіології в фармацевтичному та сільськогосподарському інститутах.

Під час евакуації Рафаїл Йосипович працює в Куйбишеві на посаді завідуючого кафедрою фізіології в педагогічному інституті. Тут він розгорнув велику наукову і науково-практичну роботу, спрямовану на виготовлення натурального шлункового соку за методом І. П. Павлова для поранених бійців.

В 1944 р. Рафаїл Йосипович переїхав до Москви на посаду завідувача фізіологічною лабораторією Інституту експертизи працездатності та організації праці інвалідів. На запрошення академіка Л. С. Штерн Рафаїл Йосипович працював майже два роки в інституті фізіології в Москві. Як справжній одесит він прагнув повернутися до Одеси. Повернувшись до рідного міста, він знову очолив кафедри фізіології в фармацевтичному і сільськогосподарському інститутах, відновив їх і дуже швидко організував нормальний навчальний процес і наукову роботу.

У 1951 р., у зв'язку з кончиною професора Е. І. Синельникова, Рафаїл Йосипович очолив кафедру фізіології людини і тварин Одеського університету.

Лекції, які читав професор Файтельберг студентам, супроводжувалися прекрасними, яскравими експериментальними демонстраціями з усіх розділів фізіології.

Рафаїл Йосипович мав великий організаторський талант, йому була властива цілеспрямованість у з'ясуванні наукових проблем та безмежна любов до науки. Ці якості надихали усіх співробітників кафедри самовіддано працювати і успішно поєднувати навчальну та дослідницьку роботу, не рахуючись з часом. До наукової роботи були залучені усі співробітники кафедри: доценти, асистенти, аспіранти, лаборанти та препаратори. Їх робота була дуже плідною. В результаті відбулися успішні захисти кандидатських дисертацій: З. М. Волі, Н. К. Бочарової, З. О. Алексеевої, Л. О. Рябової, О. С. Скалацької, Л. І. Сьомік, Т. О. Єрмакової, А. Рахімбердієва, В. Д. Башева, А. Г. Соколової, М. М. Балана, Т. В. Гладкій та ін.

Під керівництвом Р. Й. Файтельберга підготували і захистили докторську дисертацію Л. О. Семенюк, С. А. Гешелін, А. І. Марченко, Нгуєн Тай-Лионг, Н. І. Гуска.

За час роботи в університеті, базуючись на результатах досліджень колективу кафедри, Рафаїл Йосипович опублікував 4 монографії з фізіології всмоктування в кишечнику, а також монографію з проблем травлення в шлунку. Багато уваги він надавав створенню в Одесі унікального цеху по отриманню натурального шлункового соку у собак.

Одеса стала центром проведення ряду українських фізіологічних з'їздів, Всеукраїнських та Республіканських конференцій та деяких симпозіумів,

присвячених проблемі фізіології та патології травлення, а також всмоктування в шлунково-кишковому тракті.

В кінці 1979 р. професор Р. Й. Файтельберг у віці 77 років вийшов на пенсію, однак зв'язків з університетом не припиняв. Завдяки його активній участі університет організував декілька Всесоюзних конференцій, присвячених пам'яті провідних вчених країни (В. І. Вернадського, А. О. Ковалевського, І. М. Сеченова, А. І. Герцена, І. І. Мечникова).

Однак науково-громадська діяльність Рафаїла Йосиповича цим не обмежувалась. Він очолював Одеську філію Українського комітету з історії та філософії природознавства і техніки. В 1992 р. Р. Й. Файтельберг підготував та опублікував першу збірку із серії "Видные ученые Одессы". Всього було опубліковано 6 таких збірок, а також збірки "Корифеи и выдающиеся деятели физиологической науки Украины и России".

Протягом багатьох років Р. Й. Файтельберг був членом редакційної ради фізіологічного журналу СРСР та Українського фізіологічного журналу, членом правління Всесоюзного та Українського фізіологічного товариств, очолював Одеське відділення Всесоюзного фізіологічного товариства ім. І.П. Павлова.

Рафаїл Йосипович був чудовим оповідачем, багато бачив, активно ділився своїми враженнями з оточуючими. За останні роки життя ним були опубліковані його твори: "Пережитое", «Очерки и новеллы», "Проблемы физиологии в художественной литературе" та інші.

Велику і неоціниму допомогу в усій діяльності Рафаїла Йосиповича надавала йому Марія Вікторівна Ульяницька, його вірний друг і любляча дружина.

Таким є далеко не повний образ нашого вчителя, видатної людини, вченого, одного із тих, хто поєднує в собі такі якості, як відданість науці, працьовитість, надзвичайну доброзичливість, невтомність, енергійність, прагнення до діяльності та просвітництва. Маючи обширні знання, він щедро ділився ними, з усіма знаходив спільну мову та порозуміння.

Помер Рафаїл Йосипович Файтельберг 2 лютого 1998 р. і похоронений на єврейському кладовищі м. Одеси.